
Dr Nataša VUJISIĆ ŽIVKOVIĆ
Filozofski fakultet
Univerzitet u Beograd

Pregledni naučni rad PEDAGOGIJA LXVII, 2, 2013. UDK: 378.014.3(4) ; 371.13/.14(4)

OBRAZOVANJE PEDAGOGA U SVETLU REFORME UNIVERZITETA: OD SKANDINAVIJE DO BALKANA (II deo)¹

Rezime: Predmet ovog članka jeste institucionalni i programski preobražaj studija pedagogije u sklopu aktuelne univerzitetske reforme u skandinavskim zemljama, u zemljama nemačkog govornog područja, kao i u zemljama Južne i Istočne Evrope. Analizirana su iskustva reforme obrazovanja pedagoga i nastavnika na najbolje rangiranim univerzitetima navedenih zemalja sa ciljem da se razjasne neka otvorena pitanja profilisanja pedagoškog kadra u svetu i kod nas. U tom kontekstu posebno se analizira obrazovna uloga opštih i područno-specifičnih pedagoških disciplina.

Ukazuje se na činjenicu da naša praksa u ovoj oblasti nesumnjivo pripada evropskoj tradiciji, ali da je potrebno učiniti dosta napora kako bi se ona punopravno integrisala u evropski obrazovni prostor i uticala na uspostavljanje adekvatne uloge pedagoške nauke u kreiranju obrazovnog sistema na nacionalnom nivou. Sagledane su neke od istorijskih okolnosti koje su uticale ili još uvek utiču na akademski status pedagogije i njoj srodnih disciplina i pledira se za preuzimanje aktivne uloge univerzitetskih centara za pedagoško obrazovanje i istraživanje u stvaranju politike i prakse obrazovanja kod nas, a u skladu sa najboljom tradicijom autonomije univerziteta i njegove odgovornosti za vođenje javnih politika.

Ključne reči: obrazovanje pedagoga, reforma univerziteta, istorijski aspekti konstituisanja pedagogije kao akademske discipline, obrazovanje nastavnika, politika obrazovanja.

¹ Članak predstavlja rezultat rada na projektu *Modeli procenjivanja i strategije unapređivanja kvaliteta obrazovanja u Srbiji*, br. 179060 (2011–2014), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, a realizuje Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.

Uvod

U prvom delu našeg rada analizirali smo promene institucionalnog okvira, plana i programa studija pedagogije u većem broju evropskih zemalja, naslednica anglosaksonske pedagoške tradicije (Velikoj Britaniji, odnosno Engleskoj i Velsu, i sa druge strane u Škotskoj, kao i u Irskoj), ali i u zemljama kontinentalne pedagoške tradicije (Švajcarskoj kao posebno zanimljivoj zbog ukrštanja germanofonske i frankofonske organizacije pedagoških studija, Holandiji i Belgiji i nekim drugim zemljama). Predmet ovog članka jeste preobražaj studija pedagogije u skandinavskim zemljama, kao i u zemljama nemačkog govornog područja i zemljama Južne i Istočne Evrope. Kriterijum izbora univerzitetskih programa ostao je isti kao i u prvom delu rada – analizirani su programi sa liste sto najbolje rangiranih evropskih univerziteta. Već smo ukazali na to da upoznavanje sa inostranim programima doživljavamo kao vid radikalne kritike domaće prakse izolacionizma (etnocentrizma), koja, bilo da je iznuđena dugogodišnjim neučestvovanjem u pedagoškoj, evropskoj i svetskoj naučnoistraživačkoj zajednici, bilo da je u službi održavanja područja obrazovanja kao specifičnog »ekspertske« domena, nanosi štetu ukupnom obrazovnom sistemu kod nas, pedagoškoj nauci, ali i drugim naučnim oblastima koje bi mogle da imaju koristi od rezultata savremene nauke o obrazovanju.

Kada govorimo o obrazovanju pedagoga i nastavnika, mi se zapravo opredeljujemo prema budućem razvoju vaspitno-obrazovnog sistema, a ne raspravljamo samo o užestručnim pitanjima profilisanja prosvetnog kadra i obezbeđivanja njihovih naučnoistraživačkih i praktičnih kompetencija u skladu sa zahtevima aktuelne univerzitetske reforme i društvenih potreba. A pravi način, ujedno i najjednostavniji i najteži, da se pristupi istraživanju i menjanju univerzitetskog obrazovanja jeste, kako je to Pjer Burdije govorio, *udvostručena objektivizacija*, odnosno da nešto domaće posmatramo kao da je strano. Ako pažljivo pogledamo inostrane studije pedagogije, lakše ćemo da postignemo konsenzus o unapređivanju domaćih studija, sa snažnijom argumentacijom moći ćemo da postavimo pitanje o statusu naučnog istraživanja obrazovanja, o filozofsko-naučnom utemeljenju pedagoške prakse, o smislenom osavremenjivanju nastavno-vaspitanog procesa u našim obrazovnim ustanovama, o uspostavljanju koherentnog sistema neformalnog obrazovanja itd. Otvoriće se novi horizonti za razvoj pojedinih pedagoških profesija i disciplina, i za koncipiranje naučnog i nastavnog rada u oblasti obrazovanja, njegovog integrisanja na svim nivoima studija, i organizovanja adekvatnih programa obrazovanja vrhunskih istraživača u području vaspitanja. Najzad, ali ne i na poslednjem mestu, otvoriće se prostor za uključivanje naše pedagoške nauke u tokove međunarodne istraživačke razmene saznanja u pedagogiji, što je bitan preduslov za prevazilaženje etnocentrističke pozicije, koja je i na širem internacionalnom nivou pokazala svoju pogubnost, a u zemljama naše veličine naprosto nije održiva na duži rok.

Ako je sve što smo naveli tačno, postavlja se pitanje zašto se ranije nismo prihvatili toga posla, organizovali odgovarajuće naučnopedagoško univerzitetsko udruženje i sa kolegama iz drugih evropskih zemalja podelili breme nelakih »bolonjskih« promena univerziteta. Osim inercije, koja vlada u našim naučnim krugovima uopšte, pa i u pedagoškim, jedno od objašnjenja mogao bi biti volontaristički pristup tekuće prosvetne politike u nas. Međutim, političari su u svim zemljama tranzicije stavljeni u položaj »đaka koji uče«, kako je duhovito primetio Boris Buđen (2010) i staro pitanje o »granicama i mogućnostima« vaspitanja upravo bi se moglo ispitati na njima kada bi postojala-

la jedinstvena, autonomna akademska zajednica svesna da je upravo u nauci o obrazovanju jedan od njenih glavnih argumenata u »prevaspitanju« naših »đaka na vlasti«. Ali da bi takva akademska zajednica postojala, neophodno je da upravo nauka o obrazovanju preuzme svoj deo odgovornosti za kreiranje obrazovnog sistema. U tom segmentu nailazi se na najveće otpore istinskim promenama jer jedan deo univerzitetskih pedagoga zauzima tradicionalistički stav, odbijajući bilo kakve promene i idealizujući iskustvo vlastitog vaspitanja, dok drugi deo pedagoga pod maskom »modernizma« zahteva radikalno napuštanje evropske i akademske tradicije, što dovodi do nužne reakcije nepoverenja prema pedagozima u okviru univerzitetske zajednice. Osim toga, brojne generacije pedagoga odrasle su bez dubljeg poznavanja teorijsko-metodoloških pitanja sopstvene nauke, sa svesnim ili nesvesnim izbegavanjem da pokrenu ova pitanja u akademskoj komunikaciji, što je nužno vodilo obnavljanju predrasuda iz sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog veka o nemogućnosti i nepotrebnosti opšte nauke o vaspitanju, a što je, uz površno poznavanje anglosaksonske literature, dalje dovodilo do nesvesnog prihvatanja radikalno antihumanog stava o nepostojanju autonomnog polja pedagoške prakse i nauke. Time su u međunarodnoj literaturi u dovoljnoj meri razjašnjenja pitanja na postjugoslovenskom prostoru ponovo proglašavana nejasnim ili rešenim na štetu integralnosti pedagoške nauke, načinjena je čitava nova semantika u službi takvih shvatanja, a naučnoistraživački i osnovnopraktični profili obrazovanja pretvoreni su u puke »pokusne kuniće« u rukama samoproglšenih »eksperata obrazovne politike«.

Zbog svega navedenog rešili smo da damo prikaz aktuelnog stanja pedagoških studija od Skandinavije do Balkana, u kome skandinavski model uzimamo kao u velikoj meri uzoran i primenljiv i u našim balkanskim prilikama, u kojima, zbog razloga o kojima ćemo još govoriti, ne postoji koherentan model obrazovanja pedagoga i nastavnika.

Skandinavski model obrazovanja pedagoga

Reforma univerzitetskog obrazovanja pedagoških profila u skandinavskim zemljama dobrim delom započeta je i pre »bolonjskog procesa«. Uz snažnu podršku vlada sektoru obrazovanja i nauke, sa afirmisanom tradicijom promena u obrazovanju zasnovanih na rezultatima naučnih istraživanja (Vujisić Živković, 2010) i sa međunarodno verifikovanim najprestižnijim sistemom obrazovanja, nordijske zemlje iskoristile su novi talas univerzitetskih reformi za jasnije pozicioniranje nacionalnih centara za pedagoško obrazovanje i istraživanje, za testiranje različitih modela integrisanja doktorskih studija na nacionalnom nivou i za unapređivanje sistema obrazovanja vaspitača i nastavnika u primarnom i sekundarnom sistemu obrazovanja. Duga tradicija zajedničkog istupanja u međunarodnim okvirima organizovana oko Nordijske asocijacije za pedagoška istraživanja (*Nordisc Förening för Pedagogisk Forskning*), koja predstavlja jednu od glavnih okosnica rada evropske i novoosnovane svetske asocijacije za pedagoška istraživanja (*EERA, WERA*), omogućila je da se isprobaju različiti modeli pedagoških studija u pojedinim skandinavskim zemljama. Tako je u Norveškoj, u Oslu, od 1996. godine, reorganizacijom univerziteta osnovan fakultet *Utdanningsvitenskapelige* (Fakultet za nauke o vaspitanju), koji ima četiri divizije – instituta. Pedagozi se obrazuju na Institutu za pedagoška istraživanja (*Pedagogisk forskningsinstitut*), dok se nastavnici obrazuju na Departmanu za obrazovanje nastavnika i za socijalni razvoj, specijalni pe-

dagozi na odgovarajućem departmanu, a postoji i *InterMedia* grupa pri fakultetu. Plan obrazovanja pedagoga israživača odlikuje jednostavnost. Bečelorske studije organizovane su u obliku kurseva koji nose od 10 do 20 kredita, sa malim brojem predmeta: psihologija, sociologija, istorija obrazovanja, komparativna pedagogija, filozofija, IKT, učenje i motivacija, skandinavski školski sistem. Master programi su još jednostavnija struktura, ima ih četiri, dva na norveškom i dva na engleskom jeziku. Na norveškom se pruža master iz »opštih studija« koji se sastoji iz pet kurseva pedagoške teorije (*pedagogisk teori*), statistike i naprednih metoda istraživanja, dok seminar i izrada master rada traju tokom sva četiri semestra studija. Pored toga, postoji »didaktičko-organizacioni« master program. Na engleskom jeziku popularan je master program *Comparative and International Education* u okviru koga postoje dve specijalizacije: 1) razvoj obrazovanja, obrazovna politika i planiranje i 2) komparativni pristup razvoju kurikuluma. Nudi se i master na engleskom jeziku iz oblasti visokog obrazovanja. Doktorske studije (PhD) jedinstvene su za pedagogiju, specijalnu pedagogiju i predmetne didaktike, sa, razume se, različitim usmerenjima. U okviru Instituta za pedagoška istraživanja deluje *NORRAG* (Mreža za istraživanje obrazovne politike, pregled i unapređivanje obrazovanja i obuke) kao baza za istraživanje i izradu disertacija iz oblasti komparativnog obrazovanja, a u saradnji sa odgovarajućim odeljenjima u Edinburgu, Ženevi i sa drugim univerzitetima, kao i sa brojnim istraživačkim centrima u Africi. Od balkanskih zemalja u ovaj program uključeno je Odeljenje za pedagogiju Univerziteta u Skoplju.

U Švedskoj je 1999. godine parlament doneo odluku o »medicinskom« modelu obrazovanja učitelja, današnjim jezikom rečeno »integriranim master studijama«, model 5 + 0 (Lidenberg, 2002). Ovaj model sprovodi se na Fakultetu za nauke o obrazovanju Univerziteta u Getenburgu, koji ima i kadrovski veoma jak Institut za pedagogiju i didaktiku, na kojem se obrazuju pedagozi istraživači, a razvija se i program iz pedagoških neuronauka (kognitivnih nauka o obrazovanju), program koji sve više privlači pažnju ne samo specijalnih već i opštih pedagoga. Na Stokholmskom univerzitetu postoji *Pedagogiska institutionen* na Fakultetu socijalnih nauka. Osnovne studije odlikuju se bliskom vezom sa studijama antropologije, a pružaju se dva master programa na švedskom jeziku: *Master ipedagogik* (opštepedagoški, teorijski i metodološki usmeren) i master u saradnji sa antropolozima. Na engleskom jeziku postoje dva mastera: *Master in Educational and Comaprative Education*, koji se organizuje u saradnji sa Institutom za internacionalnu pedagogiju ovog fakulteta, nastalog zalaganjem Torstena Hjusena, i Evropski master iz dečjih prava koji se organizuje u saradnji sa UNICEF-om i većim brojem evropskih univerziteta. Na istom fakultetu postoji još i Specijalnopedagoški institut, kao i Institut za pedagoški i didaktički rad koji je namenjen pedagoškom obrazovanju budućih nastavnika. Slični instituti su veoma razvijeni, programski i istraživački, i na drugim nastavničkim fakultetima. Na Humanističkom fakultetu postoje posebni instituti za obrazovanje nastavnika jezika i za obrazovanje nastavnika umetnosti. Slično je i na Prirodno-matematičkom fakultetu, gde pri departmanu iz svake naučne oblasti (biologija, fizika, itd.) postoji odgovarajući didaktički institut. Ovi instituti baštine švedsku tradiciju obrazovanja nastavnika, a otvoreni su i za koncepciju razvoja pedagoškog znanja nastavnika (*Pedagogical Conntent Knoledge*) istaknutog američkog autora Lija Šulmana (o ovoj koncepciji videti u Vujisić Živković, 2005). Na Stokholmskom univerzitetu postoji i interdisciplinarni istraživački centar za proučavanje dečje i omladinske kulture sličan onome na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Cirihu.

Posebno je zanimljiv program pedagoških studija na Univerzitetu Umea na severu Švedske. Pored obrazovanja pedagoga slično organizovanog u okviru *Pedagogiska institutionen* kao i u Stokholmu, postoji i Departman za merenje u obrazovanju koji je centar za pripremanje stručnjaka za evaluativne studije obrazovanja u skandinavskim zemljama, sa jedinstvenim nastavnim programom u svetu. Bečelor studije organizovane su oko četiri osnovna kursa koji nose po 20 ESPB: merenje u bihevioralnim naukama – istorijska perspektiva, metodologija i statistika, klasične i moderne teorije testa, konstrukcija testa; i izbornih kurseva – klasične teorije testa II, moderne teorije testa II, validacijske teorije, neparametrijski metodi, akademsko pisanje, kvantitativna-kvalitativna merenja, ponovljena merenja, primenjeni modeli regresije, strukturalni modeli ujednačavanja. Slične promene nalazimo i u nekim drugim zemljama, ali nigde od bečelor nivoa studija, i bilo bi veoma značajno kada bi kod nas postojao sličan barem master i doktorski program u saradnji psihologa i pedagoga, čime bi se stekli odgovarajući stručnjaci za užestručna pitanja kvaliteta obrazovanja.

Univerzitet u Helsinkiju predstavlja središte razvijenog sistema pedagoškog obrazovanja i istraživanja u Finskoj (Risto, 2000). Na ovom univerzitetu posebna je Divizija za pedagogiju, osnovana 1974. godine, na Filozofskom fakultetu; od 1992. godine postojao je poseban Pedagoški fakultet na kome je bio i Departman za obrazovanje pedagoga, da bi konačno, od 2004. godine, ovaj departman i Departman za obrazovanje učitelja i vaspitača, zajedno sa psihologijom, lingvistikom i logopedijom činili Fakultet za bihevioralne nauke. Nastava se na fakultetu izvodi pored finskog jezika i na švedskom i litvanskom i ovo će nam pomoći u razumevanju finskog sistema pedagoškog obrazovanja koji je, zbog svoje popularnosti često kod nas pogrešno preveden sa engleskog jezika, ostao suštinski nepoznat.

Departman za obrazovanje pedagoga (na švedskom – *Pedagogiska institutionen*, na engleskom *Department of Education*) koncepcijom programa podseća na ostala skandinavska odeljenja sličnog tipa, s tim što je u Helsinkiju više izražena andragoška usmerenost studija, o čemu govore i dva istraživačka centra u kojima se rad odvija na engleskom jeziku: *The Centre for Activity Theory and Developmental Work Research*, koji se bazira na »aktivnom«, marksističkom i vigoťijanskom pristupu obrazovanju odraslih, i *The Centre for Research and Development of Higher Education*. Na ovom mestu nužna je napomena o finskom modelu obrazovanja učitelja i vaspitača koji mi pokušavamo da kopiramo već više od deset godina ali se zbog prilagođavanja učiteljskih fakulteta zahtevima opšte univerzitetske reforme sve više udaljavamo od njega. Obrazovanje učitelja i vaspitača u Helsinkiju odvija se na svetski poznatom *Department of Applied Sciences of Education*, ali to nikako ne treba prevoditi kao »primenjene nauke o obrazovanju«, a još manje »finlandizovati« naš model obrazovanja učitelja »primenom« svih nauka za koje su kompetentni nastavnici učiteljskih fakulteta. Naprotiv, finški model integrisanih master studija učitelja veoma je jednostavan, sa uvodom u pedagogiju, osnovnim psihološkim disciplinama neophodnim za rad učitelja, kursom posvećenim odnosu društva i vaspitanja, istoriji pedagogije i metodologiji pedagoškog istraživanja, kao i brojnim didaktikama (metodikama) pojedinih nastavnih predmeta zastupljenih u primarnom obrazovanju. Smisao ovakvog programa obrazovanja učitelja bolje iskazuje naziv ovog odeljenja na nastavnom švedskom jeziku – *Institutionen för Tillämpad pedagogik* (Odeljenje za primenjenu pedagogiju). Engleski naziv *Applied Sciences* koristi se u međunarodnoj razmeni kao jedna vrsta počasti profesoru Džonu Eliotu i njegovom konceptu »na istraživanju zasnovanom obrazovanju učitelja i vaspiti-

tača« (Vujsić Živković, 2013). Ako pažljivo razmotrimo plan učiteljskog obrazovanja u Finskoj, svesni da nije jedino on zaslužan za uspeh ovih studija, tu su još opštedruštveni stav prema obrazovanju, poštovanje učiteljske profesije, sistem prijemnih ispita i dobro vođene škole vežbaonice (Bogosavljević, 2008), videćemo da ovaj plan u velikoj meri odgovara planovima naših učiteljskih fakulteta pre univerzitetske reforme. To je samo na prvi pogled čudno jer je navedeni plan nastao kao posledica delovanja brojnih generacija pedagoga na usavršavanju sistema obrazovanja učitelja. Postoji jedan izuzetak, koji svakako nije sitna slučajnost, a to je odsustvo istorije pedagogije iz obaveznog korpusa predmeta na učiteljskim fakultetima u postjugoslovenskim zemljama, za razliku od svih razvijenijih zemalja, bilo da one pripadaju anglosaksonskoj ili kontinentalnoj tradiciji. Istorija pedagogije, recimo za sada samo toliko, očigledno je platila cenu stalne težnje za »osavremenjivanjem« programa, koja kao što smo pokazali ne samo da nije doseguta, već je u velikoj meri izgubljen korak koji smo do devedesetih godina održavali sa najboljim svetskim modelima obrazovanja učitelja.

Specifičnost finskog modela organizovanja pedagoškog istraživanja i obrazovanja ogleda se i u jedinstvenom nacionalnom programu doktorskih studija (finski akronim: KASVA, na engleskom jeziku *The Finnish Graduate School in Education and Learning – FiGSEL*), koji obuhvata sledeća istraživačka područja: 1) doktorski program iz obrazovanja, znanja i kulture; 2) doktorski program komparativnih istraživanja obrazovne politike, ekonomije i postignuća; 3) doktorski program iz učenja i obrazovanja nastavnika i 4) doktorski program iz razvoja radnih istraživanja i obrazovanja odraslih. U ovom zajedničkom doktorskom programu učestvuju svi univerzitetski centri pedagoškog obrazovanja, neki od njih diferenciraju svoju ulogu – tako univerzitet u Turku osim obrazovanja nastavnika naglasak stavlja na istraživanja obrazovanja odraslih i na sociologiju obrazovanja. Mladi naučnici uključeni u finski program doktorskih studija iz pedagogije postigli su zapažene rezultate u različitim oblastima istraživanja. Zato se čini neizbežnim pitanje: ako je jedan ovakav zajednički program doktorskih studija potreban Finskoj, nije li utoliko potrebniji Srbiji?

Navedeno pitanje još više potencira danski model obrazovanja pedagoga istraživača. Uz nešto rigidniji model obrazovanja nastavničkih profila (Bogosavljević, 2008), Danska se opredelila da po sistemu stvaranja »centara izvrsnosti« u visokom obrazovanju stvori jedinstven nastavni istraživački pedagoški centar. Najpre je 2000. godine u Kopenhagenu osnovan Danski pedagoški univerzitet spajanjem Kraljevske danske škole za pedagoške nauke, Danskog instituta za pedagoška istraživanja, Danske škole za naprednu nastavu i nacionalnog centra za didaktiku i nastavne tehnologije. Potom je zbog procene o boljim uslovima rada 2007. godine Danska pedagoška univerzitetska škola (*Dnemarks Pædagogiske Universitet Sskole*) premeštena u drugi po veličini grad u zemlji Orhus (Aarhus). Rad škole organizovan je u šest odeljenja (instituta): 1) za pedagošku psihologiju, 2) za pedagošku sociologiju, 3) za pedagošku antropologiju, 4) za pedagošku filozofiju, 5) za istraživanje kurikuluma i 6) laboratorija za istraživanje učenja. U svakom od pomenutih instituta uključena je i problematika iz specijalne pedagogije. Na danskom jeziku se pružaju istraživački masteri iz opšte pedagogije, pedagoške psihologije, antropologije, sociologije i filozofije, i posebna grupa istraživačkih mastera iz »pedagoške teorije i kurikularnih studija« (za danski jezik, matematiku i muziku). Profesionalni masteri mogu da budu iz liderstva i inovacija u kompleksnim sistemima, učenja odraslih i razvoja ljudskih resursa, zdravstvene kulture i vaspitanja, obrazovanja i profesionalnog razvoja, specijalne pedagogije, vođenja i savetovanja, in-

terkulturalnog vaspitanja, građanskog vaspitanja, obrazovnog menadžmenta, socijalno-pedagoškog rada i dramske pedagogije, kao i »fleksibilni« master programi. Na engleskom jeziku se nude master iz politike i upravljanja celoživotnim učenjem (zajedno sa Londonskim institutom za obrazovanje), master iz liderstva i inovacija u kompleksnim sistemima i master iz IKT i učenja. Uopšte, program Danske pedagoške univerzitetske škole podseća po razgranatosti na program Londonskog instituta za obrazovanje, samo što se u Danskoj insistira na disciplinama kao što su opšta pedagogija i didaktika. Na Doktorsku školu za pedagoška istraživanja prima se 85 studenata i to baš iz područja opšte pedagogije i didaktike, dok je Doktorska škola za organizaciju učenja više internacionalni program koji se odnosi na pitanja kulturne različitosti, organizacije obrazovnog sistema i uslova učenja. Na Pedagoškoj univerzitetskoj školi poklanja se velika pažnja kvalitetu pedagoških istraživanja i primenljivosti njihovih rezultata u obrazovnoj praksi; usvojen je danski *Clearing house* dokument kojim se to obezbeđuje, po sličnom modelu kako se »na dokazima zasnovane« promene u obrazovanju koncipiraju u anglosaksonskim zemljama.

Kada smo kod Danske, ne možemo da mimoidemo jedan drugi centar univerzitetske »izvrsnosti« – Danski tehnološki institut, čiji centar za kompetencije ima značajnu ulogu u ekspertizi i kreiranju obrazovne politike u visokorazvijenim zemljama, npr. kroz uporednu analizu rezultata PISA, TIMMS i PIRLS evaluacija (Vujisić Živković, 2006) ili kroz metodološku proveru futurološkog instrumentarijuma u OECD-ovom programu *Škola budućnosti*.

Kratak pregled skandinavskog modela obrazovanja pedagoga i nastavnika nužno, kao što je to slučaj, na »dač« području, dovodi do pitanja kako to da izrazi *pedagogija* i *pedagoški* ne ometaju međunarodnu komunikaciju u oblasti obrazovanja i kako to da se najviše koriste u onim evropskim zemljama koje imaju najveći udeo u toj komunikaciji. Zašto je onda kod nas i u nekim drugim balkanskim zemljama prisutno sistematsko potiskivanje tih termina? Pre nego što pokušamo da odgovorimo na to pitanje, koje je samo na prvi pogled terminološko, pozabavićemo se programima obrazovanja pedagoga u središtu našeg kontinenta.

Srednjoevropski i južноеvropski model obrazovanja pedagoga

Promene studija pedagogije u zemljama Srednje i Južne Evrope najizraženije su u Nemačkoj i Austriji, u kojima je i najveći broj univerziteta na kojima se obrazuju pedagozi, neki od njih sa slavnom i dugom tradicijom u oblasti pedagoškog obrazovanja. Ove promene sinhronizovane su donošenjem zajedničke osnove studija nauke o vaspitanju na nemačkim univerzitetima *Kerncurriculum für das Hauptfachstudium Erziehungswissenschaft* (2004), kojom je potvrđena nemačka tradicija organizovanja pedagoških studija oko korpusa osnovnih disciplina, ali je i omogućeno da se ove studije razgranaju u skladu sa promenama ustrojstva nemačkih univerziteta i potrebama privrede da dobije dovoljno stručnog kadra u oblasti organizovanja radnog obrazovanja, ispitivanja kompetencija radnika i ekonomskih efekata obrazovnog sistema. Promene u organizaciji univerziteta ogledaju se ili u transformisanju filozofskih fakulteta u više organizacionih podgrupa ili u stvaranju novih departmana ili fakulteta. Navedene promene sagledaćemo na primerima najbolje rangiranih nemačkih univerziteta. Napomenimo da se posle krize pedagoških odeljenja i pedagoške nauke uopšte tokom sedamdesetih i osamdesetih godina XX veka, u njegovoj poslednjoj deceniji i u prvoj deceniji

ovoga veka oseća renesansa nauke o vaspitanju u Nemačkoj, u gotovo svim ključnim pedagoškim disciplinama, ali da ona nije dovoljno praćena od strane internacionalne istraživačke zajednice zbog apsolutne prevlasti engleskog jezika u naučnoj komunikaciji. To izaziva oprečne reakcije u nemačkoj akademskoj zajednici, od postavljanja pitanja da li je nemački još uvek jezik naučne komunikacije (Liessman, 2009), do pragmatičnog prilagođavanja koje se ogleda u obuci mladih istraživača u okviru Nemačkog instituta za internacionalnu pedagogiju da svoje radove publikuju na engleskom jeziku. Ovde ćemo se zadovoljiti konstatacijom da je velika šteta što su brojni kapitalni radovi iz istorije i teorije pedagogije, didaktike, socijalne pedagogije itd., koji su nastali u poslednjih dvadesetak godina, ostali malo poznati van nemačkog govornog područja jer se u njima na nov i kritičan način reinterpreterira bogato pedagoško nasleđe i povezuje se sa najznačajnijim savremenim teorijskim pristupima u nauci o vaspitanju.

Najbolje rangirani nemački univerzitet jeste onaj u Minhenu na kome postoji Fakultet za psihologiju i pedagogiju. Departman za pedagogiju ovog fakulteta podeljen je na tri instituta: 1) Institut za pedagogiju i istraživanja obrazovanja i socijalizacije, 2) Institut za istraživanje škole i nastave i 3) Institut za istraživanje prevencije, rehabilitacije i integracije (korektivno-pedagoški). Prioriteti na master studijama jesu: istraživanje teorije i sistema obrazovanja; antropološke osnove vaspitanja i obrazovanja; proces razvoja i obrazovanja; socijalni problemi vaspitanja; istorija pedagogije; teorija i praksa pedagoških institucija. Pored toga mogu da se izaberu usmerenja poput: pedagoških istraživanja; dizajna i evaluacije nastave i učenja; uloge novih medija u obuci i radnom vaspitanju; istraživanja medija, omladine i socijalizacije; kao i menadžmenta znanja. U opštoj pedagogiji insistira se na sistemskom pristupu problemima vaspitanja i obrazovanja, a naglašena je briga za istraživački identitet budućih pedagoga jer, kako primećuje profesor opšte pedagogije i metodologije istraživanja obrazovanja na ovom univerzitetu i urednik najprestižnijeg nemačkog časopisa *Zeitschrift für Pädagogik* Rudolf Tippelt (Tippelt, 2008), samo 25 odsto naučnih radova u Evropi pripada empirijskim istraživanjima. Pored toga, Institut za istraživanje škole i nastave ovog fakulteta organizuje brojne programe stručnog usavršavanja pedagoga i nastavnika, dok se na istom fakultetu nalazi i Institut za osnovnoškolsku pedagogiju i didaktiku na kome se obrazuju učitelji. Na Univerzitetu u Frajburgu, Institut za nauku o vaspitanju nalazi se na fakultetu za ekonomiju i bihevioralne nauke i pruža opštepedagoške, ali pretežno didaktički usmerene studije (»nastavni dizajn«) sa master programom koncipiranim u tom smislu.

Humboltov univerzitet u Berlinu, po nastavnom kadru, unutrašnjoj organizaciji i koncepciji nastave, u mnogo čemu predstavlja uzor pedagoških studija u Nemačkoj. One su organizovane na Filozofskom fakultetu IV koji čine: Institut za nauku o vaspitanju, Institut za rehabilitaciju, Institut za sport, dok kao poseban naučnoistraživački centar postoji Institut za kvalitet obrazovanja, u kome rade stručnjaci za komparativnu pedagogiju i pedagošku psihologiju, metodolozi i metodičari iz različitih predmetnih oblasti, koji se bave PISA testiranjem u Nemačkoj, razvijanjem teorije testa i prakse testiranja, razvojem kompetencija i standarda u obrazovanju itd. Sam Institut za nauku o vaspitanju podeljen je u 10 radnih grupa (katedri). Jedna od njih je za opštu nauku o vaspitanju, koja obuhvata i Arhiv za reformsku pedagogiju i podgrupu za muzejsku pedagogiju. Na čelu ove katedre nalazi se profesor Diritih Bener, pisac trotomne pedagoške studije o Herbartovom pedagoškom sistemu i udžbenika iz opšte pedagogije koji možda najpotpunije u pedagoškoj literaturi objašnjava status naše nauke i uloge prakse i profesionalaca, njihovog mišljenja i delanja, u formiranju njenog identiteta (Bener,

2001). Druga je Katedra za istorijsku nauku o vaspitanju i nju predvodi Hajnc-Elmar Tenort, jedan od najvećih autoriteta u oblasti profesionalizacije pedagoške prakse i disciplinarizacije pedagoške nauke i najbolji poznavalac američko-nemačkih pedagoških veza kroz istoriju. Tu su još katedre za komparativnu nauku o vaspitanju, metodologiju, školske teorije, sistematsku didaktiku i istraživanje nastave, osnovnoškolsku pedagogiju, pedagošku i zdravstvenu pedagogiju, ekonomsku pedagogiju (*wirtschaftspädagogik*) i obrazovanje odraslih i pozivno obrazovanje. Pored toga, postoje i podgrupa za pedagogiju i informatiku, grupa za vezu sa berlinskom Akademijom za pedagoške inovacije i sličnim profesionalnim asocijacijama. U svakoj radnoj grupi ima jedan do dva profesora, nekoliko stalnih docenata, saradnika u nastavi i doktoranada, tako da ovu razučenu organizacionu šemu pokriva relativno mali broj stalno zaposlenih. Struktura bečelora obuhvata opštepedagoške predmete i tri profilna faha: 1) teorijski (teorija obrazovanja i obrazovni proces), 2) komparativno-ekspertski (internacionalno istraživanje i ekspertiza u obrazovanju) i 3) obrazovanje odraslih i radno obrazovanje. Slična su usmerenja i na master studijama.

Model univerzitetskog obrazovanja na *Humboltu* predstavlja uzor za druge nemačke univerzitete. Predmeti se »moduliraju« bodovanjem predavanja i seminara iz predmetnih oblasti, koji mogu da budu: glavni seminar, istraživački seminar, projektni seminar itd., sa jasno određenim obavezama studenata u ovom obliku rada.

Geteov univerzitet u Frankfurtu nije podeljen na fakultete već na »fah-područja«, četvrto među njima je ono za nauku o vaspitanju koje čini pet instituta: za opštu nauku o vaspitanju, za pedagogiju u primarnom obrazovanju, za pedagogiju u sekundarnom obrazovanju, za socijalnu pedagogiju i obrazovanje odraslih i za specijalnu pedagogiju. Na Institutu za opštu nauku o vaspitanju studije su koncentrisane oko četiri prioriteta: teorija vaspitanja i obrazovanja; istorija obrazovanja; empirijska istraživanja obrazovanja i socijalizacije; obrazovanje, politika i društvo. Univerzitet u Hamburgu organizovan je u 18 departmana 2005. godine. Departman za nauku o vaspitanju obrazuje buduće pedagoge, nastavnike u osnovnim i srednjim, kao i u specijalnim školama. Zato je podeljen na pet sekcija: 1) za opštu, interkulturalnu i internacionalnu pedagogiju, 2) za školsku, socijalnu i rehabilitacionu pedagogiju i za pedagošku psihologiju, 3) za pozivno obrazovanje, 4) za didaktiku jezika i estetsko vaspitanje i 5) za didaktiku društvenih i prirodno-matematičkih nauka. U okviru sekcije za opštu pedagogiju postoji Institut za istorijsku i sistematsku nauku o vaspitanju (ideje i socijalna istorija vaspitanja, teorija obrazovanja, sistematska pedagogija), Katedra za istraživanje obrazovanja i socijalizacije, Katedra za medijsku pedagogiju i estetsko vaspitanje i Institut za interkulturalnu i internacionalno-komparativnu nauku o vaspitanju, čija je šefica profesorka Ingrid Gogolin, doskorašnja predsednica EERA-e. Univerzitet u Kijevu ima *Institut für Pädagogik* na Filozofskom fakultetu koji je podeljen na šest divizija: za opštu, »kompetentnosnu« i ekonomsku pedagogiju, za empirijska istraživanja obrazovanja, za medijsku pedagogiju i obrazovnu informatiku, za školsku pedagogiju i za socijalnu pedagogiju. Program bečelor i master studija, po našoj oceni, odlikuje veliki broj »usitnjenih« predmeta tako da se ne može reći da je uzorno moduliran. U Minsteru, Tibingenu i Vircburgu slična je organizacija pedagoških katedri.

Univerzitet u Kelnu predstavlja jedan od najvećih centara pedagoškog obrazovanja i istraživanja u Nemačkoj. Bečelor studije pedagogije organizovane su u šest osnovnih modula: 1) uvod u nauku o vaspitanju, 2) istraživačke metode i naučne teorije, 3) pedagogija i društvo, 4) metodologija socijalnih nauka, 5) opšta psihologija i

6) razvojna ili socijalna psihologija; iz sedam područnih modula: 1) teorija obrazovanja, istorijska istraživanja obrazovanja, pedagoška etika i antropologija, 2) pedagoška psihologija, 3) ekonomija obrazovanja, 4) učenje i nastava, 5) socijalna istraživanja, 6) interkulturalno obrazovanje i 7) inkluzivno obrazovanje. Na istom univerzitetu, na Fakultetu za ekonomiju i socijalne nauke postoji poseban departman za ekonomsku pedagogiju, sa internacionalnim nastavnom kadrom, koji je veoma popularan kod inostranih studenata.

Univerzitet u Lajpcigu, na kome su uvedene prve pedagoške studije i doktorati u svetu, ima veoma razgranat fakultet za nauku o vaspitanju, koji obrazuje opšte, socijalne, specijalne pedagoge, učitelje i nastavnike. Još je primetno ekonomsko zaostajanje istočnonemačkih univerziteta (npr. onog u Jeni), za zapadnonemačkim. Ali se primjećuje i trud istočnonemačkih pedagoga da svojim autorskim radovima nadoknade zaostajanje za kolegama sa zapada zemlje.

Na Univerzitetu u Marburgu, kao jednom od predstavnika poznatih zapadnonemačkih univerziteta, sa dugom pedagoškom tradicijom (P. Natorp, V. Klafki), Filozofski fakultet reorganizovan je tako da je Institut za nauku o vaspitanju postao poseban univerzitetski departman, kome su dodata i odeljenja za sport i za obrazovanje učitelja (Institut za školsku pedagogiju). Bečelorske studije pedagogije organizovane su u 15 modula – predmeta, od kojih su osnovni: Uvod u nauku o vaspitanju, Fundamentalna pitanja pedagogije, Pedagoška teorija i akcija (modul koji je popularan na mnogim nemačkim univerzitetima i naziva se još pedagoško-akciono područje), zatim Empirijska pedagogija (istraživački metodi) i Uslov vaspitanja i obrazovanja, kao i tri prioritetna modula – Uvod u socijalnu i rehabilitacionu pedagogiju, Uvod u obrazovanje odraslih ili vanškolsko obrazovanje mladih, Problemi intervencije u socijalnoj i rehabilitacionoj pedagogiji ili »životnom učenju« mladih i odraslih. Postoji još Praktikum i moduli iz naučnog rada koji obuhvataju godišnji rad, bečelorski rad, prezentaciju naučnog rada; nudi se i reflektivni profesionalni praktikum i izborni moduli iz psihologije i sociologije. Na nekim nemačkim univerzitetima (Jena) modul Jezik i obrazovanje smatra se »ključnim kvalifikacionim« predmetom na bečelorskim studijama. Program Instituta za pedagogiju Univerziteta Bohum u Ruru predstavlja jedan od prvih programa po bolonjskom sistemu; bečelorski i master program potiču iz 2004/2005. godine. Bečelorski je organizovan u sledećim modulima: A – Osnovni modul sa predmetima: Vaspitanje i obrazovanje, Razvoj i učenje, Socijalizacija, Obrazovanje i društvo, Internacionalni razvoj i obrazovanje i interkulturalna pedagogija, Učenje i nastava; B – Područni modul sa predmetima: Pedagoško akciono područje i pedagoška profesija, Obrazovanje odraslih / radno obrazovanje i Organizacija pedagoških institucija; kao i C modul koji se odnosi na sticanje metodoloških kompetencija i obuhvata: Tehnike naučnog rada sa tutorom i statistiku u nauci o obrazovanju. Master program ima sledeće module: Obrazovanje i svet života, Globalizacija i internacionalizacija istraživanja obrazovanja, Metode sistematskog istraživanja, Istraživački orijentisan praktikum, Dijagnostika, Evaluacija i intervencije u organizacijama (školi) i Pozivno obrazovanje.

Na Univerzitetu Erlangen Nirnberg, Departman za pedagogiju podeljen je na Institut für Pädagogik i Institut für Grundschulforschung (za osnovnoškolska istraživanja, namenjen je obrazovanju učitelja). Pri Filozofskom fakultetu postoji poseban Institut za »fahdidaktike« namenjen pedagoško-metodičkom obrazovanju budućih nastavnika gimnazija i srednjih stručnih škola. Samo obrazovanje pedagoga predviđa sledeće prioritete: u okviru opšte pedagogije – pedagoška antropologija, ne u smislu po-

sebnog naučopedagoškog pravca, već ispitivanja položaja učesnika u vaspitno-obrazovnom procesu, pedagoška teleologija sa objektivizacijom ciljeva vaspitanja, akcione pedagoške teorije, područja pedagoške delatnosti, uključujući medijsku pedagogiju, vaspitne i obrazovne ustanove, uključujući i porodicu, teorija i istorija pedagoških institucija. U okviru školske pedagogije prioriteti su: teorije škole, teorije kurikuluma, teorija nastave, analiza i planiranje nastavnog procesa, vaspitanje i nastava u školi. Bečelor je podeljen na sledeće osnovne module (predmete): 1) Uvod u pedagogiju (predavanja sa seminarom iz uvoda u metodologiju naučnog rada); 2) Istorija pedagogije sa seminarom iz hermeneutičkog metoda; 3) Pedagoška antropologija; 4) Pedagoške institucije i područja rada sa praktikumom; 5) Područno-specifični modul – a) uvodni seminar u organizacionu pedagogiju i b) seminarski rad iz izbornog područja; 6) Didaktika, predavanja iz opšte didaktike i reflektivni praktikum; 7) Kvantitativna, kvalitativna i akciona metodologija istraživanja sa seminarom iz istraživačkih metoda i 8) Bečelor rad.

Hale u Vitenbergu (Univerzitet *Martin Luter*) ima dugu tradiciju pedagoškog obrazovanja koja je sada kristalizovana u III delu Filozofskog fakulteta – grupi za nauku o vaspitanju, podeljenoj u pet instituta: za obrazovanje pedagoga, za obrazovanje osnovnoškolskih učitelja, za obrazovanje rehabilitacionih pedagoga, za obrazovanje katoličkih veroučitelja i za obrazovanje nastavnika domaćinstva. Katedre u Institutu za pedagogiju jesu sledeće: za opštu nauku o vaspitanju, za istoriju pedagogije, sistematsku pedagogiju, socijalni rad/politiku, obrazovanje odraslih – radno obrazovanje, obrazovanje odraslih – opšte i kulturno obrazovanje i uticaj novih medija, za sociologiju obrazovanja, za pedagošku psihologiju (prioritet – vaspitanje), za pedagošku psihologiju (prioritet – učenje i nastava), za kvalitativne metode empirijskih socijalnih nauka i pravo, za upravljanje i organizaciju u obrazovanju. U opšteobrazovne module na bečelor studijama (85 ESPB) spadaju: Uvod u nauku o vaspitanju, Uvod u naučni rad, Naučno pisanje, Društvo, politika, kultura i vaspitanje, obrazovanje i socijalizacija, Problemi pedagoške teorije, Istorijski aspekt nauke o vaspitanju, Kvalitativne metode, Kvantitativne metode istraživanja, Uvod u sociologiju obrazovanja i vaspitanja, Praktikum (20 ESPB) i Bečelor rad 10 ESPB, kao i modul iz socijalne pedagogije i obrazovanja odraslih (45 ESPB) i izborni modul 10 ESPB.

Posebno je zanimljiva koncepcija pedagoških studija Univerziteta u Karlsruheu i Štuttgartu koja bi mogla da najavi novi tip ovih studija u industrijski visokorazvijenom društvu. U Karlsruheu postoje dva instituta: za opštu (*Algemeine Pädagogie*) i »kompetentnosnu« (*Berufspädagogik*) pedagogiju, koji su povezani sa »kućom kompetencija« (*House of Competence*) ovoga univerziteta, čija je uloga slična Centru za kompetencije Danskog tehnološkog instituta. Program osnovnog i diplomskog nivoa studija zamišljen je kao kombinacija opštepedagoškog obrazovanja i obrazovanja o profesionalnim kompetencijama. Na bečeloru se slušaju: Uvod u opštu pedagogiju, Struktura i organizacija pozivnog obrazovanja i empirijski metodi socijalnih istraživanja (I semestar), Uvod u razvojnu psihologiju, Obrazovne teorije I, Problemi pozivnog obrazovanja, Uvod u teoriju škole, Empirijski metodi istraživanja II, Akciono područje: pozivno obrazovanje (II semestar). U III semestru slušaju se: Istorijska i sistematska pedagogija I, Uvod u pedagošku psihologiju, Pravo i pozivna obuka i radno obrazovanje, Empirijski metodi istraživanja III, Uvod u didaktička pitanja. Četvrti semestar posvećen je predmetima: Učenje i nastava u pozivnom obrazovanju, Nastavna teorija i praksa, Empirijske metode istraživanja IV, Organizacija rada i pozivno obrazovanje i Paradigme,

modeli i metodi savetovanja. U V semestru slušaju se Istorijska i sistematska pedagogija, Politika pozivnog obrazovanja, koncepcije učenja i nastave u pozivnom obrazovanju, Terenska nastava (ekskurzije iz pozivnog obrazovanja), Medijska pedagogija I i Pedagoški praktikum. Šesti semestar posvećen je nastavi iz opštetehtnodidaktike, moralnog vaspitanja, strukture procesa i medija radnog obrazovanja, Medijske pedagogije II, Obrazovnih sistema u internacionalnoj perspektivi i završnog kolokvijuma. Četvorsestrialne master studije imaju relativno jednostavnu strukturu – u I semestru radi se glavni seminar i istraživački seminar sa izradom projekta istraživanja; II semestar posvećen je kolokvijumu iz opšte ili »kompetentnosne« pedagogije, a III i IV izradi master rada. Namerno smo naveli ovaj program u celini, koji će poznavaoce istorije pedagogije verovatno asocirati na Keršenštajnera ali koji ima sasvim specifično mesto u savremenom »na kompetencijama zasnovanom nemačkom obrazovanju«. Univerzitet u Štutgartu, posle nedavne reorganizacije, takođe neguje profesionalnu, ekonomsku i tehničku pedagogiju u kombinaciji sa obrazovanjem opštih pedagoga. Na Univerzitetu u Regenzburgu, pored opštepedagoškog (istorijskog i metodološkog) obrazovanja naročito se neguje savremeno didaktičko obrazovanje (»nastavni dizajn«).

Nemački sistem obrazovanja pedagoga, razume se, mnogo je razgranatiji nego što to obuhvataju univerziteti sa spiska sto najprestižnijih u Evropi i nego što je to uopšte moguće prikazati. Nismo u dovoljnoj meri naglasili značaj obrazovanja socijalnih pedagoga u Nemačkoj, kao i praksu obrazovanja korektivnih pedagoga. Ipak, moguće je i iz ovako suženog prikaza uočiti dve tendencije u obrazovanju opštih pedagoga u Nemačkoj: očuvanje kontinentalnoevropske tradicije u koncipiranju programa (nastavnih disciplina koncentrisanih oko odgovarajućih naučnih oblasti), uz prihvatanje nekih osobina anglosaksonskog sistema pedagoškog obrazovanja i široko naslanjanje univerzitetskih istraživačkih centara na školski, a u poslednje vreme sve više i na privredni sistem u Nemačkoj.

Slične su odlike i austrijskog obrazovanja pedagoga. U Beču se pedagoško obrazovanje odvija u Institutu za nauku o obrazovanju Fakulteta za filozofiju i nauku o obrazovanju, nastalog reorganizacijom fakulteta 1990. godine. Naziv »nauka o obrazovanju« umesto nauka o vaspitanju ili pedagogija kritikovan je od strane filozofski orijentisanih pedagoga (Hajdger, 2003) kao oznaka radikalnog prevrednovanja pedagoške baštine, i to nametnutog od državne administracije. Sam Institut za nauku o obrazovanju ima katedre za opštu nauku o vaspitanju i medijsku pedagogiju, za istraživanje škole i obrazovanja, za zdravstvenorehabilitacionu i integrativnu pedagogiju, za psihoanalitičku pedagogiju, za humanističku i socijalnu psihologiju, za istraživanje radnog obrazovanja, za obrazovanje nastavnika i istraživanje profesionalizacije i za islamsku religijsku pedagogiju. Bečelorski iz nauke o vaspitanju organizovan je kroz glavni, teorijsko-metodološki modul koji nosi 60 ESPB i četiri prioriteta područja: 1) obrazovanje i promene (obrazovnopolitičke); 2) učenje i nastava; 3) inkluzivna pedagogija i 4) obrazovanje, savetovanje i razvoj ličnosti. Slična usmerenja su prisutna i na master studijama. Na Univerzitetu u Insburgu postoji fakultet za nauke o obrazovanju koji je podeljen na tri instituta: za nauku o vaspitanju (obrazovanje pedagoga), za komunikaciju, »životno učenje« i psihoterapiju (za obrazovanje socijalnih pedagoga) i za obrazovanje nastavnika i istraživanje škole. Na Univerzitetu u Gracu obrazovanje pedagoga organizovano je na Institutu za nauku o vaspitanju i obrazovanju. Glavna područja studija jesu: opšta pedagogija, integraciona pedagogija sa zdravstvenom pedagogijom i sociologijom, socijalna pedagogija, radno-profesionalno obrazovanje i istraživanje učenja u

životnim situacijama. Doktorske studije organizovane su oko teme celoživotnog učenja i sprovode se u saradnji sa Departmanom za profesionalno obrazovanje i obrazovni menadžment Dunavskog univerziteta u Kremsu.

Bečelorske studije u Gracu organizovane su po sistemu većih modula, podeljenih u submodule, od koji svaki sadrži predavanja, seminare, tutorijum. Tako A modul, nazvan Pedagogija–individua–društvo, čine sledeći submodule: A1) Osnove pedagogije, sastavljen je od opšte pedagogije I i II, tutorijuma i seminara (14 EPSB); A2) Pedagoški problemi u istoriji sadašnjosti – Istorija pedagogije, Modeli i teorije obrazovanja, Internacionalna i interkulturalna pedagogija i seminar iz Opšte pedagogije (16 EPSB); B modul – Transdisciplinarni i interdisciplinarni osnovi nauke o vaspitanju i obrazovanju: B1) – Psihološke i sociološke osnovi – Razvojna psihologija, Pedagoška psihologija i pedagoška sociologija (12 ESPB) i B2), Antropološke osnovi i uvod u porodična i socijalna istraživanja – Osnovi antropologije i aktuelnih humanističkih istraživanja, Osnovi rodni i porodični istraživanja (8 ESPB); C modul Metodologija i naučna teorija – C1) Osnovi naučnih istraživanja: naučne teorije i metodologija pedagoških istraživanja, Uvod u naučni rad, Kvalitativni istraživački metodi, Osnovi statističke analize (16 ESPB), C2) Empirijski istraživački metodi sa tutorskim vođenjem i seminarom (10 ESPB); D modul – Analiza i organizacija pedagoškog akcionog i kompetentnosnog područja: D1) Metodički i didaktički aspekti pedagoške akcije: teorija pedagoškog akcionog područja, metode pedagoškog akcionog područja, didaktika i metodika (12 ESPB); D2) Organizacija i menadžment: organizacija i menadžment pedagoškog akcionog područja, menadžment u obrazovnim organizacijama (8 ESPB).

Vodeći program obrazovanja pedagoga u Italiji jeste onaj na rimskom Univerzitetu *La Sapienza*. Bečelorske studije ovde se nazivaju *laurea triennale* i njima se stiče kvalifikacija iz nauke o vaspitanju i obrazovanju (*della Educazione e della formazione*) koja omogućava da se radi u sektoru socijalnog i školskog vaspitanja, dok je dvogodišnji master (*laurea specialistica*) namenjen sticanju kvalifikacije iz pedagoške nauke (*scienza pedagogica*), koja je po italijanskom zakonu viši stepen kvalifikacije i student može odmah da se opredeli za nju, odnosno da odabere odgovarajući program od ukupno 300 EPSB. Osnovni kursevi podeljeni su tako da se iz pedagoških disciplina stiče 40 do 65 ESPB, iz psiholoških 10 do 35, a iz filozofskih 5 do 30 kredita. Pedagoške discipline su: *pedagogia generale e sociale*, *metodologia della ricerca pedagogica*, *metodi osservativi* (opservacije), *terminologia pedagogica* (na kojoj Italijani naročito insistiraju i najveći međunarodni doprinos daju upravo u ovoj oblasti), *storia* (istorija) *della pedagogia*, *storia della scuola e delle istituzioni educative*, *didattica generale*, *pedagogia sperimentale* (eksperimentalna), indikatori kvaliteta obrazovnog sistema, dokimologija. Zatim je potrebno da student sakupi 80 do 120 ESPB iz »karakterističnih« pedagoških kurseva koji se nude u velikom broju, poput: funkcionalna nepismenost, film i obrazovanje, socijalna pedagogija, aktuelne tendencije historiografije obrazovanja, istorijska istraživanja obrazovanja, sindikati i obrazovanje, neopragmatizam i obrazovanje, metodologija kvalitativnih pedagoških istraživanja, sistem italijanskog obrazovanja. Nudi se i veliki broj kurseva iz sociologije, antropologije, filozofije, kao i laboratorijskih seminara koji pokrivaju veliki raspon tema, od Makarenka do e-učenja i video-produkcije u obrazovanju. Master teza nosi 50 ESPB. Doktorat je, uopšteno govoreći, iz eksperimentalne pedagogije, odnosno podrazumeva izradu empirijskog istraživanja.

Na vodećim španskim univerzitetima obrazovanje pedagoga institucionalno je objedinjeno sa obrazovanjem svih nastavničkih profila. Tako je na Univerzitetu *Autónoma* u Madridu teorijsko obrazovanje pedagoga moguće u okviru *Departamento de didáctica y teoría de la educación*, dok je u Barseloni na La Fakultat de Pedagogia uz obrazovanje nastavnika prisutno i obrazovanje socijalnih pedagoga (koji odgovaraju našim školskim pedagozima), socijalnih radnika i psihopedagoga (defektologa). Uže pedagoško usmerenje dobija se na master i doktorskom nivou studija u okviru programa *Didáctica i Organització Educativa (DOE)*, *Métodes d'Invesigació i Diagnòstic en Educació (MIDE)* i *Teoria i història del'educació (THE)*.

Za nas može da bude posebno zanimljiv doktorski program Pedagoškog instituta u Segedinu, koji je uz moskovski *Lomonosov*, jedini istočnoevropski univerzitet na rang-listi prvih sto. Škola doktorskih studija ovog instituta saraduje sa psiholozima i medicinarima, a u njihovom programu na engleskom jeziku navodi se sledeće: »Pedagogy is one of the most dynamically developing social sciences in industrial / postindustrial societies. [...] Pedagogy is one of the social sciences with the most dynamic evolution.« Navedene reči potvrđuje struktura istraživačkih programa na doktorskim studijama: 1) Nastava i učenje (istraživački program obuhvata teme kao što su: razvoj kognitivnih veština i kompetencija, organizacija učeničkog znanja i indikatori njegovog kvaliteta, razvoj veština i kompetencija učenika, nastavni metodi i podizanje kvaliteta znanja, odnosno razumevanja i transfera u nastavi); 2) Evaluacija u obrazovanju (nude se kursevi: primena klasičnih i modernih teorija testa, problemi dizajniranja testa i izbora ajtema, dijagnostika obrazovne evaluacije, analiza vrednosti obrazovanja, teorijska i praktična pitanja ispita, monitoring obrazovnog procesa); 3) Kognitivne neuronauke kao osnova učenja i poučavanja – vrlo aktuelan program u međunarodnim razmerama; 4) IKT i obrazovanje; 5) Zdravstveno obrazovanje; 6) Pedagoška psihologija i 7) Istorija pedagogije (sa temama kao što su Istorija obrazovanja nastavnika u Segedinu, Razvoj mađarske pedagoške nauke do 1948. godine i Shvatanje o detetu u mađarskim udžbenicima XIX i XX veka).

Umesto zaključka ili koliko smo blizu najboljoj tradiciji u obrazovanju pedagoga

Moguće je da će se zaslugom kolega iz drugih struka neki univerzitet iz Srbije, pre svega onaj u Beogradu, naći na narednoj listi sto najbolje rangiranih evropskih univerziteta. Iz navedenog pregleda obrazovanja naučnoistraživačkog pedagoškog kadra u Evropi, pre svega onoj kontinentalnoj, vidi se da mi institucionalno, organizaciono i programski nismo spremni da zauzmemo to mesto; govoreći iskreno, nismo u stanju da uspostavimo ni adekvatan status pedagoških istraživanja u domaćoj naučnoj politici, niti status pojedinih pedagoških profila u ustanovama formalnog i informalnog obrazovanja. To može da bude frustrirajuće u periodu kada je obrazovanje dobilo status ne samo društvenog već i prvorazrednog naučnog prioriteta (Vujisić Živković, 2011). Ali to zahteva otvoreno i pošteno preispitivanje »krize« pedagoške nauke u bivšoj Jugoslaviji sedamdesetih i osamdesetih godina XX veka (Vujisić Živković, 2006; 2009). Odnosno, odgovor na pitanje koliko je ona bila izraz opšte krize u evropskim zemljama a koliko odgovor na potrebu republičkih nacionalizama da stvore »sopstvene« nauke o obrazovanju. »Misaoni« eksperimenti kojima su se pravile raznorodne »revolucionarne nauke« o obrazovanju, osim što su bili krajnje epistemološki sumnjivi, imali su funkciju u drobljenju integralne nauke o vaspitanju, što nikako ne treba mešati sa njenom nužnom

arborizacijom (granjanjem) kroz osvajanje novih disciplinarnih područja i produktivan dijalog sa drugim naučnim disciplinama. I danas se susrećemo sa politički i ekonomski snažnim pokušajima marginalizacije pedagoške nauke i pedagoga, u funkciji preuzimanja obrazovanja kao društvene delatnosti koja, između ostalog, donosi značajne prihode sopstvenoj ekspertske kasti.

Bez obzira na pokušaje da se zamuti relativno bistra voda u kojoj se ogleda sadašnji, međunarodno verifikovani status pedagoške nauke i pedagoga, poštena analiza navedenih fenomena vodiće samo jednom zaključku: sistem pedagoškog obrazovanja kod nas pripada tradiciji »kontinentalnoevropske pedagogije« i kao takav nosi sve njene komparativne prednosti i mane. Kao što smo to pokazali u ovom članku, postoji dosta prostora da se te mane otklone a prednosti naglase ako se preduzme dobro osmišljena akcija na nacionalnom i regionalnom nivou u okviru slobodne akademske diskusije o vlastitoj transformaciji.

Literatura

1. Bogosavljević, R. (2008). Konceptije, modeli i iskustva skandinavskih i srednjoevropskih zemalja u reformi obrazovanja učitelja. *Pedagogija*, 63(4), 555–568.
2. Benner, D. (2001). *Allgemeine Pädagogik: Eine systematisch-problemgeschichtliche Einführung in die Grundstruktur pädagogischen Denkens und Handelns*. Weinheim and München: Juventa.
3. Buden, B. (2010). Deca postkomunizma. Preuzeto sa <http://pescanik.net/2010/03/deca-postkomunizma/>.
4. Hajdger, M. (2003). Filozofska pedagogija (32–42). U P. Kozlosvli (red.), *Vodič kroz filozofiju*. Beograd: Plato.
5. Leissman, K. P. (2009). *Teoirija neobrazovanosti – zablude društva znanja*. Zagreb: Jesneski i Turk.
6. Lidenberg, L. (2002). Is Pedagogik as an Academic Discipline in Sweden just a Phenomenon for the 20th century? The Effects of Recent Education Reform. *European Eduactional Research Journal*, 1(1), 65–82.
7. Risto, R. (2000). The Massification and Diversification of Educational Sciences in Finnish Univeristy. Paper presented at the European Conference on Educational Research, Edinburgh. Retrived from <http://www.sv.ntnu.no/ped/may.britt.posthold/Edinburgh.htm>.
8. Tippelt, R. (2008). Educational Research & Development and Knowledge Management. Paper presented on Schweizerische Gesellschaft für Bildungsforschung, Fribourg. Retrived from <http://www.sgbf.ch/aktuelles/Tippelt.pdf/>.
9. Vujisić Živković, N. (2013). Obrazovanje pedagoga u svetlosti reforme univerziteta – I deo, od Berna do Luvena. *Pedagogija*, 68(1), 22–36.
10. Vujisić Živković, N. (2011). Obrazovanje kao naučni prioritet – povodom Dositejevog jubileja i rada na Strategiji razvoja obrazovanja u Srbiji. *Pedagogija*, 66(1), 181–186.
11. Vujisić Živković, N. (2010). Torsten Hjusen – arhitekta obrazovanja zasnovanog na naučnom istraživanju. *Pedagogija*, 65(3), 373–395.
12. Vujisić Živković, N. (2009). Proces disciplinarizacije u polju pedagoškog istraživanja i obrazovanja, drugi deo – savremeni razvoj pedagogije kao univerzitetske discipline. *Pedagogija*, 64(1), 42–59.
13. Vujisić Živković, N. (2006). *Šezdeset godina časopisa Pedagogija*. Beograd: FPSCG.
14. Vujisić Živković, N. (2006). Školska autonomija i profesionalna autonomija nastavnika. *Pedagogija*, 61(3), 278–292.
15. Vujisić Živković, N. (2005). *Pedagoško obrazovanje učitelja – razvijanje vaspitnog koncepta*. Beograd: Zadužbina Andrejević.

* * *

EDUCATION OF PEDAGOGUES IN THE LIGHT OF THE UNIVERSITY REFORM: FROM SCANDINAVIA TO THE BALKANS (second part)

Summary: *The subject of this paper is institutional and programmed transformation of the pedagogy studies in the context of actual University reform in the Scandinavian countries of the German speaking area as well as the countries of Southern and Eastern Europe. Experience of the reform of educating of teachers has been analysed at the best ranked universities of the stated countries with the aim of discussing some open questions of profiling pedagogical experts in the world and in our country. In this context, educational role of general and area specific pedagogical disciplines is being analysed.*

We are pointing at the fact that our praxis in this area undoubtedly belong to European tradition, but it is necessary to a lot of effort so that it can be fully integrated into European educational area and influence adequate role of the pedagogical science in creating educational system at the national level. Some historical occurrences have been observed which influenced and still influence academic status of pedagogy and similar disciplines and it is being advocated to take active role of university centres for pedagogical education and research in creating politics and praxis of education in our country, in accordance with the best tradition of University autonomy and its responsibility for leading public politics.

Key words: *education of pedagogues, reform of University, historical aspects of constituting pedagogy as academic discipline, education of teachers.*

* * *

ПОДГОТОВКА ПЕДАГОГОВ В СВЕТЕ РЕФОРМЫ УНИВЕРСИТЕТА: ОТ СКАНДИНАВИИ ДО БАЛКАН /ЧАСТЬ ВТОРАЯ/

Резюме: *Предметом настоящей статьи является институциональное и программное преобразование обучения педагогике, в составе актуальной реформы университета в скандинавских и странах, говорящих по-немецки, а также странах южной и восточной Европы. Проанализирован опыт реформирования процесса подготовки педагогов и учителей в лучших университетах упомянутых стран, чтобы пояснить некоторые открытые вопросы профилирования педагогических кадров у нас и за рубежом. В связи с этим, мы, особым способом, анализировали образовательную роль общих и предметно-ориентированных педагогических дисциплин. Мы подчеркиваем, что в этой области, наша практика, несомненно, принадлежит европейской традиции, но, что должны быть приложены большие усилия, чтобы она полноправно интегрировалась в европейское образование и могла воздействовать на установление адекватной образовательной роли педагогической науки в создании системы образования на национальном уровне.*

Желая повлиять на принятие университетскими центрами активной роли, в создании политики и практики образования у нас, в области педагогического образования и исследований, в соответствии с лучшими традициями автономии университета и его ответственности за проведение общественной политики - мы обсуждаем и некоторые исторические обстоятельства, которые оказали, или все еще продолжают оказывать воздействие на академический статус педагогики и других смежных дисциплин.

Ключевые слова: *подготовка педагогов, реформа университета, исторические аспекты конституирования педагогики как академической дисциплины, подготовка учителей.*